

1 יחודה שדבר זה מביא לאריכות ימים, נאמרו במי שמאריך בבית
2 הכסא וישוב שם, ואינו נשען על ברכיו.
3 הגמרא מביאה ראייה שדבר זה מועיל לבריאות ומביא לאריכות
4 ימים: **כִּי הָא - כמעשה זה דאמרה ליה ההיא מטרוניתא** - שרה
5 נכרית לרבי יהודה **ברבי אלעאי**, פניו דומים לפניהם של מגדלי
6 הוירים ולפניהם של מלכי ברבית, שפניהם צהובים, לפי שמלאכות
7 אלו שכן מרובה ואין בהן טירחה, והם שמחים בחלקם, ואף אתה
8 שפניך צהובים, בודאי הינך מגדל חוירים או מלוה בריבית. **אמר לה**
9 רב יהודה ברבי אלעאי למטרוניתא, **דימנותא - באמונה**, והוא לשון
10 שבעה, לרדי תרויהו אסרין - שתי מלאכות אלו אסורות עלי,
11 אלא הטעם שפני צהובים הוא מפני שעשרים וארבעה בית הכסא
12 איבא מאושפיזאי לבי מדרשא - יש בדרכי ממקום לינתי לבית
13 המדרש, דבי אוילנא פדיקנא נפשא פכולהו - וכאשר אני הולך
14 לבית המדרש, אני בודק את עצמי שאיני צריך לנקבי, בכל אחד
15 מהם.
16 שמועה נוספת בשם רב יהודה: **ואמר רב יהודה, שלשה דברים**
17 **מקצרים ימיו ושנותיו של אדם, מי שנותנין לו ספר תורה לקרות**
18 **בו ואינו קורא**, כלומר שקוראים אותו לעלות לקריאת התורה, ואינו
19 עולה, ומי שנותנים לו פוס של פרקה לברך עליו ברכת המזון ואינו
20 מברך, והמנהיג עצמו בפרגנות ושררה.
21 הגמרא מבארת מנין ששלשה דברים אלו מקצרים ימיו ושנותיו של
22 אדם. אומרת הגמרא: המקור שמי שנותנים לו ספר תורה לקרות
23 ואינו קורא מקצרים ימיו, הוא מדבתיב (דברים לז) בתלמוד תורה, **כי**
24 **הוא חייך וארץ ימיה**.
25 והמקור שמי שנותנים לו פוס של פרקה לברך ואינו מברך מקצרים
26 ימיו, הוא מדבתיב (בראשית יב) שהקדוש ברוך הוא אמר לאברהם
27 **ואברכה מברכך**, הרי שהקדוש ברוך הוא מברך את מי שמברך
28 את אברהם או את זרעו, וכיון שאורח שמברך ברכת המזון על הכוס
29 צריך לברך את בעל הבית, אם אינו רוצה לברך ברכת המזון על
30 הכוס, אינו מתברך.
31 והמקור שהמנהיג עצמו בפרגנות מקצרים ימיו, הוא ממה דאמר רבי
32 **הוא בר תנינא, מפני מה מת יוסף קודם לאחיו, מפני שהנהיג**
33 **עצמו בפרגנות**, ומכאן שמי שמנהיג עצמו ברבנות מקצרים ימיו.
34 שמועה נוספת בשם רב יהודה: **ואמר רב יהודה אמר רב, שלשה**
35 **צריכים לבקש עליהם רחמים כדי שיבואו, מלך טוב, שנה טובה,**
36 **וחלום טוב**, לפי שכל אלו הם ביד הקדוש ברוך הוא, ואין להם רשות
37 לבא אלא ברשותו.
38 הגמרא מבארת מנין שצריך לבקש רחמים על שלשה אלו. אומרת
39 הגמרא: **מלך טוב, דבתיב** (משלי כא א) **פליגי מים לב מלך ביד ה'**,
40 על כל אשר יחפץ ישנו, הרי שלב מלך נמשל לפלגי מים, שכשם
41 שהם ביד האדם להטותם למקום שירצה, כך לב מלך הוא ביד
42 הקדוש ברוך הוא להטותו אל כל אשר יחפץ, ולכן צריך לבקש על
43 כך רחמים.
44 **שנה טובה, דבתיב** (דברים יא) על ארץ ישראל, **ארץ אשר ה' אלהיך**
45 **דרש אתה, תמיד עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית**
46 **שנה**, ומכאן שיש לבקש רחמים, שתהיה שנה טובה.
47 **חלום טוב, דבתיב** (ישעיה לח טז), כאשר חזקיהו נרפא מחוליו, התפלל
48 להקדוש ברוך הוא ואמר, **ותחלימני (ותחיני) [ותחני]**, ותיעת
49 ותחלימני מתפרשת מלשון חלום, והיינו שהקדוש ברוך הוא יביא
50 עליו חלום טוב, ומכאן שחלום הוא דבר המסור ביד הקדוש ברוך
51 הוא, ויש לבקש עליו רחמים.
52 שמועה נוספת: **אמר רבי יוחנן, שלשה דברים מקצרים עליהם**
53 **הקדוש ברוך הוא בעצמו שיבואו, ואלו הן, רעב, ושוכע, ופרנס**
54 **ו-ממונה על הציבור טוב**.
55 הגמרא מבארת מנין שהקדוש ברוך הוא מקצרו על שלשה אלו
56 בעצמו: **רעב, דבתיב** (מלכים ב' ח א) **ואלישע דבר אל האשה אשר**
57 **החיה את בנה לאמור, קומי ולכי את וביתך וגורי באשר תגורי, כי**
58 **קרא ה' לרעב וגו' וגם בא אל הארץ שבע שנים**, הרי שהקדוש ברוך

1 **כל המאריך בתפלתו ומעיין בה - שאומר בלבו שבודאי בקשתו**
2 **תתקבל לפני הקדוש ברוך הוא, לפי שהתפלל באריכות ובכוונה, סוף**
3 **הדבר שבקשתו לא תתקבל, ומתוך כך בא לרדי באב לב, לפי**
4 **שכשאדם מצפה לדבר שיבוא ואינו בא, יש לו מכך כאב לב, שנאמר**
5 **(משלי יג ב) 'תוללת ממשכה מחלה לב' - תפילה ממושכת, בתקוה**
6 **שתתקבל, מביאה חולי לב. אם כן, ודאי שאין האריכות בתפילה**
7 **נחשבת למעלה, וקשה, כיצד אמר רב יהודה שהמאריך בתפלתו**
8 **מאריכים ימיו ושנותיו.**
9 הגמרא מוסיפה להוכיח שעיון תפילה אינו גורם לאריכות ימים:
10 **ואמר רבי יצחק, שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם -**
11 **גורמים שיפשושו למעלה במעשיו של האדם, שלפי שנראה שבוטח**
12 **הוא בזכויותיו, אומרים למעלה נראה מה הם זכויותיו, ואלו הן,**
13 **העובר תחת קיר נטוי, שהוא מקום סכנה, שאומרים למעלה וכי**
14 **ראוי זה שיעשו לו נס, ומתוך כך מפששים במעשיו, ועיון תפלה -**
15 **המאריך ומעיין בתפילתו, שסומך על תפילתו ובוטח שתהיה**
16 **נשמעת, ומוסר דין על חבריו לשמים - והמבקש מהקדוש ברוך הוא**
17 **שישפוט בדין ודברים שבינו לבין חבריו, ונראה שבוטח הוא**
18 **בזכויותיו, שחבירו יענש על ידו, ואומרים למעלה וכי ראוי זה שיענש**
19 **חבירו על ידו.**
20 מתרצת הגמרא: **הא לא קשיא - קושיא זו אינה קשה, לפי שיש**
21 **לתרין, הא מעיין בה - מה שאמרו שהאריכות בתפילה מביאה**
22 **לידי כאב לב ומזכירה עונותיו של אדם, הוא כאשר מאריך**
23 **בתפלתו ומעיין בה, ואומר בלבו שבודאי שתתקבל בקשתו לפי**
24 **שהתפלל בכוונה, הא דלא מעיין בה - ומה שאמרו שיש מעלה**
25 **באריכות בתפילה, הוא כאשר מאריך בתפלתו ואינו מעיין בה.**
26 מבארת הגמרא: **והיכי עבדי, דמפיש ברחמי - ומה עושה מי**
27 **שמאריך בתפלתו ואינו מעיין בה, מרבה בבקשת רחמים, ומתוך כך**
28 **הוא מאריך בתפילתו.**
29 הגמרא חוזרת לבאר את דברי רב יהודה (לעיל נד) שהמאריך על
30 שלחנו מאריכים ימיו ושנותיו. אומרת הגמרא: ומה שאמר רב יהודה
31 שהמאריך על שלחנו מאריכים ימיו ושנותיו, הטעם לכך הוא **דלמא**
32 **אתי עניא ויהיב ליה - שמה בזמן שמאריך על שלחנו יבוא עני ויתן**
33 **לו ממאכלו. מביאה הגמרא ראייה לכך, דבתיב** (יחזקאל מא כב) **בצורת**
34 **בית המקדש השלישי שהראה הקדוש ברוך הוא ליחזקאל, המזבח**
35 **עץ שלוש אמות גבה, ובתיב בהמשך הפסוק 'ודבר אלי זה השלחן**
36 **אשר לפני ה', וקשה, מדוע הפסוק שינה את לשונו, שפתח במזבח,**
37 **וכיים בשלחן, אלא רבי יוחנן רבי אלעזר דאמרי תרויהו - אמרו**
38 **שניהם, הפסוק שינה את לשונו כדי ללמדנו ששלחנו של אדם דומה**
39 **למזבח, שכל זמן שהיה בית המקדש קיים, המזבח היה מכפר על**
40 **ישראל, על ידי הקרבנות שהיו מקריבים בו, ועבשיו שאין בית**
41 **המקדש קיים, שלחנו של אדם מכפר עליו, על ידי שמכניס אורחים**
42 **ואוכלים על שלחנו.**
43 הגמרא דנה בדברי רב יהודה (לעיל נד) שהמאריך בבית הכסא
44 מאריכים ימיו ושנותיו. מקשה הגמרא: וכי המאריך בבית הכסא
45 מעליותא ו-דבר מעולה הוא, והתניא - והלא שינוי בברייתא,
46 עשרה דברים מביאין את האדם לירי תחתונות - לחולי הטחורים,
47 והם, האוכל עלי קנים, ועלי גפנים, ולולבי גפנים ו-קוננות
48 הגדלים בגפן, ומוריני בהמה ו-כל מקום בבשר בהמה שאינו
49 חלקו, ושדרו ו-עצמות עמוד השרדה של דג, ודג מליח שאינו
50 מבושל כל צדפו, והשותה שמרי יין, והמקנה עצמו בבית הכסא בצרוד
51 בסיד ובחרסית ו-לבינה כתושהו, והמקנה בבית הכסא בצרוד
52 שקנה בו חבירו, ויש אומרים אף התולה עצמו בבית הכסא ויתר
53 מדיא - שאינו יושב, אלא נשען על ברכיו, ומתוך כך נקביו נפתחים
54 יותר מדאי. ומבואר שאין מעלה באריכות בבית הכסא, וקשה על רב
55 יהודה.
56 מתרצת הגמרא: **לא קשיא, הא דמאריך ותלי - דברי הברייתא**
57 **שדבר זה מביא לתחתונות, נאמרו במי שמאריך בבית הכסא ואינו**
58 **יושב שם אלא נשען על ברכיו, והא דמאריך ולא תלי - דדברי רב**

1 בבלו, לומדים ענין זה מדְּכָתִיב (שמות לא ו) במלאכת המשכן, וְיִבְלָב כָּל
 2 חֶבְסָם לֵב נְתִיב חֶבְמָה, הרי שהקדוש ברוך הוא נתן חכמה רק למי
 3 שהיה חכם קודם לכן.
 4 לעיל נתבאר שחלום טוב הוא אחד מהדברים שצריך לבקש עליהם
 5 רחמים, ומתוך כך הגמרא עוסקת בהרחבה בענייני חלומות: אָמַר רַב
 6 חֲסֵדָא, כָּל חֲלוֹם יִרְאֶה הָאָדָם, וְבלבד שלא יראה חלום שהוא צריך
 7 לשבת עליו בַּמָּוֶת (בתענית), שאינו חלום טוב.
 8 הגמרא מביאה כמה שמועות בשם רב חסדא בענין חלומות: וְאָמַר
 9 רַב חֲסֵדָא, חֲלֵמָא דְלֵא מְפָשֵׁר – חלום שלא פתרוהו, הרי הוא
 10 כְּאִנְרֵתָא דְלֵא מְקַרְרָא – כאגרת שלא קראו את הכתוב בה, ואינו לא
 11 טוב ולא רע, לפי שכל החלומות הולכים אחר הפתרון, וחלום שלא
 12 פתרוהו, אינו כלום.
 13 וְאָמַר רַב חֲסֵדָא, לֹא חֲלֵמָא טָבָא מְקַיִים פּוֹלְיָה – לא חלום טוב
 14 מתקיים כולו, וְלֹא חֲלֵמָא בִּישָׂא מְקַיִים פּוֹלְיָה – ולא חלום רע
 15 מתקיים כולו, לפי שאין חלום בלא דברים בטלים.
 16 וְאָמַר רַב חֲסֵדָא, חֲלֵמָא בִּישָׂא – חלום רע, עֲדִיף מִחֲלֵמָא טָבָא –
 17 מחלום טוב, לפי שהוא מביא את האדם לידי תשובה.
 18 וְאָמַר רַב חֲסֵדָא, חֲלֵמָא בִּישָׂא עֲצִיבוּתִיה מְסַתִּיָּה – חלום רע, די
 19 לו שיתבטל בכך שהאדם מתעצב מחמתו, לפי שנחשב בזה כאילו
 20 כבר התקיים הענין הרע שראה בחלומו. וְחֲלֵמָא טָבָא הַהוּיָה
 21 מְסַתִּיָּה – וחלום טוב, די לו שיתקיים בכך שהאדם שמח מחמתו, לפי
 22 שנחשב בזה כאילו כבר התקיים הענין הטוב שראה בחלומו.
 23 אָמַר רַב יוֹסֵף, חֲלֵמָא טָבָא אִפִּילוּ לְרִידֵי – אפילו לי, שסומא אני,
 24 בְּרִיהוּתִיה מְפַבְּחָא לִיָּה – בדיחות הדעת שיש לי מהחלום, מבטלתו,
 25 שלא יתקיים כלל.
 26 וְאָמַר רַב חֲסֵדָא חֲלֵמָא בִּישָׂא קָשָׁה מְנַגְדָּא – חלום רע קשה לגוף
 27 האדם יותר ממלקות, לפי שדואג ממנו. ודבר זה נלמד ממה שֶׁנֶּאֱמַר
 28 (קהלת ג יד) וְהָאֱלֹהִים עוֹשֶׂה שְׂרָאוֹ מְלַפְּנֵיו, וְאָמַר רַבָּה פַּר פַּר חֲנָה
 29 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זֶה חֲלוֹם רַע שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא עַל הָאָדָם,
 30 כִּדִּי שִׂירָא מְמַנּוּ, וְיִשׁוּב בְּתוֹשֻׁבָּה וְיִכְבַּע לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.
 31 שמועה נוספת בענין חלומות: נאמר על נבואת אמת ונבואת שקר
 32 (ירמיה כג כח), הַנְּבִיא אֲשֶׁר אֱתוֹ חֲלוֹם יִסְפֵּר חֲלוֹם, וְאֲשֶׁר דִּבְרֵי אֱתוֹ
 33 יִדְבַּר דְּבָרֵי אֱמֶת, מִזֶּה לְחֶבֶן אֵת הַקֶּר נֶאֱמַר ה', וכוננת הפסוק היא,
 34 שנביא שקר אשר נבואותיו הם כדמיון החלום, יספר נבואותיו כדרך
 35 סיפור חלום, ולא יחשבו כנבואה. ונביא אמת שהקדוש ברוך הוא
 36 דיבר איתו בחלום, יספר נבואותיו כדרך סיפור נבואת אמת. ואין
 37 להשוות ביניהם, כמו שאין להשוות בין בר (–תבואה) לתבן (–קשו).
 38 ולכאורה קשה, וְכִי מִזֶּה עֲנִין כֶּר וְחֶבֶן אֲצֵל חֲלוֹם, ומדוע הפסוק
 39 הושה אותם לחלום, אֵלֶּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
 40 יוֹחִי, כוונת הפסוק היא, שֶׁשֶּׁשֶּׁם שְׂאִי אֲפֻשֶׁר לְכֶר בְּלֹא תִכֵּן – שאי
 41 אפשר שלא יהיה קש מעורב בתבואה, כֶּךָ אִי אֲפֻשֶׁר לְחֲלוֹם בְּלֹא
 42 שיהיו בו גם דְּבָרִים בְּטָלִים, שאין בהם ממש.
 43 מוסיפה הגמרא: אָמַר רַבִּי פְּרֻכְיָה, חֲלוֹם, אִף עַל פִּי שְׁמַקְצָתוּ
 44 מְתַקְּיָם, ונראה מכך שהוא חלום אמיתי, מכל מקום פולז אינו
 45 מְתַקְּיָם. מבארת הגמרא, מִנָּא לִן – מדיכן למדנו דבר זה, מִיּוֹסֵף,
 46 דְּכָתִיב בְּחֲלוֹם שְׁחַלֵּם (בראשית לו ט), וְהִנֵּה הַשְּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְגו' וְאָחַד
 47 עָשָׂר בּוֹקְבִים מִשְׁתַּחֲוִיִּים לִי, והשמש היא רמז ליעקב, והירח הוא רמז
 48 לרחל, ואחד עשר הכוכבים הם רמז לאחד עשר אחי יוסף, שכולם
 49 ישתחוו לו,

1 הוא מכריז בעצמו על הרעב.
 2 שׁוֹבֵעַ, דְּכָתִיב (יחזקאל לו כט) נבואת יחזקאל על העתיד לבא,
 3 וְקָרָאתִי אֶל הַדָּג וְהַדְּבַיִתִּי אֵתוֹ וְלֹא אֶתָּן עֲלֵיכֶם רָעַב, הרי
 4 שהקדוש ברוך הוא מכריז בעצמו על השובע.
 5 פְּרָנָם טוֹב, דְּכָתִיב (שמות לא א–ג) בציורי הקדוש ברוך הוא שבצלאל
 6 יהיה ממונה על מלאכת המשכן, (ויאמר) [וַיִּדְבֹּר] ה' אֵל מֹשֶׁה
 7 לֵאמֹר, רְאֵה קָרָאתִי בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל וְגו', ומלשון הפסוק 'קראתי'
 8 מבואר שהקדוש ברוך הוא הכריז עליו בעצמו.
 9 שמועה נוספת בענין מינוי פרנס על הציבור: אָמַר רַבִּי יִצְחָק אֵין
 10 מְעַמְדִין פְּרָנָם עַל הַצְּבֹר אֵלֶּא אִם בֶּן נְמֻלִים תְּחִילָה בְּצַבֹּר,
 11 האם הוא הגון ו–רצוי ומקובל לפניהם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לה ז) וַיֹּאמֶר
 12 מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל, וכוננת הפסוק היא,
 13 שְׁאֵמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה, האם הגון עֲלִיד בְּצַלְאֵל
 14 שיתמנה למלאכת המשכן, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבִנּוּ
 15 שֶׁל עוֹלָם, אִם לְפָנָיִךְ הוּא הַגּוֹן, לְפָנָי לֹא כָּל שֶׁבֶן שֶׁהוּא הַגּוֹן. אָמַר
 16 לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, אִף עַל פִּי בֶן לֶךְ אָמֹר לְהֵם לְבִנֵי
 17 יִשְׂרָאֵל, ושאל אותם האם בצלאל הגון גם עליהם. הֲלֵךְ מֹשֶׁה וְאָמַר
 18 לְהֵם לְיִשְׂרָאֵל, האם הגון עֲלֵיכֶם בְּצַלְאֵל, אָמְרוּ לוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
 19 לְמֹשֶׁה, אִם לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְלְפָנָיִךְ הוּא הַגּוֹן, לְפָנָינוּ לֹא
 20 כָּל שֶׁבֶן שֶׁהוּא הַגּוֹן.
 21 שמועה נוספת אודות בצלאל: אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל פַּר נַחְמֵי אָמַר רַבִּי
 22 יוֹנָתָן, בְּצַלְאֵל עַל שֵׁם חֶבְמָתוֹ נִקְרָא בְּשֵׁם זֶה, שֶׁשֶּׁשֶּׁעָה שְׁאֵמַר לוֹ
 23 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, לֶךְ אָמֹר לוֹ לְבְּצַלְאֵל עֲשֵׂה לִי מִשְׁכָּן
 24 אֲרוֹן וְכִלִּים, כגון שלחן ומנורה, הֲלֵךְ מֹשֶׁה וְהַפִּיךְ אֵת הַסֵּדֶר, וְאָמַר
 25 לוֹ לְבְּצַלְאֵל עֲשֵׂה אֲרוֹן וְכִלִּים וּמִשְׁכָּן. אָמַר לוֹ בְּצַלְאֵל, מֹשֶׁה רְבִינּוּ,
 26 מִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲדָם בּוֹנֶה בֵּית תְּחִילָה, וְאַחַר כֶּךָ מְבַנִּים לְתוֹכּוֹ
 27 בָּלִים, וְאִילוֹ אֵתָּה אֹמֵר עֲשֵׂה לִי אֲרוֹן וְכִלִּים תְּחִילָה, וְאַחַר כֶּךָ
 28 מִשְׁכָּן, אִם כֶּךָ אַעֲשֶׂה. בָּלִים שְׁאֵנִי עוֹשֶׂה לְחִיבֵן אֲכַנִּיסֶם, שְׁמָא כֶּךָ
 29 אָמַר לֶךְ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עֲשֵׂה מִשְׁכָּן תְּחִילָה, וְאַחַר כֶּךָ אֲרוֹן
 30 וְכִלִּים. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, אִבֵּן כֶּךָ אֲמַר לִי, שְׁמָא בְּצֵל אֵל הַיִּיֵת וְיִדְעֵת
 31 שֶׁכֶּךָ אֲמַר לִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְלִכֵּן נִקְרָא 'בְּצַלְאֵל', שֶׁחֲכַמְתוֹ הִיא
 32 כְּאִילוֹ הִיָּה בְּצֵל אֵל.
 33 שמועה נוספת אודות בצלאל: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַבִּי, יוֹדֵעַ הוּא
 34 בְּצַלְאֵל לְצַרְפָּה אוֹתִיּוֹת שֶׁנִּבְרָאוּ בְּתוֹן שָׁמַיִם וְאָרֶץ עַל יַדִּי צִירופֶם,
 35 שעל בצלאל פְּתִיב חֲבָא (שם לה לא) וַיִּמְלֵא אֱתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחֶבְמָה
 36 (ו) בְּתַבּוּנָה וְיִדְעֵת וּבְכָל מְלָאכָה, ועל בריאת שמים וארץ פְּתִיב
 37 הָתָם (משלי א יט), ה' בְּחֶבְמָה יִסֵּד אֶרֶץ בּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתַבּוּנָה, וְכָתִיב
 38 (שם ג ב) עוֹד עַל בְּרִיאַת הָעוֹלָם, בְּיִדְעֵתוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ, הרי
 39 שבריאת שמים וארץ היתה בחכמה תבונה ודעת, ואלו הן המעלות
 40 שהקדוש ברוך הוא נתן לבצלאל, ומכך יש ללמוד שידע בצלאל
 41 לצרף את האותיות שנבראו בהן שמים וארץ.
 42 שמועה בענין נתינת חכמה מאת הקדוש ברוך הוא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
 43 אֵין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נּוֹתֵן חֶבְמָה אֵלֶּא לְמִי שֵׁישׁ בּוֹ כְּבֵר חֶבְמָה,
 44 שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ב כא) וְהֵב חֶבְמָתָא לְחַכְמִינִי, וּמְנַדְעָא לִידְעֵי בִּינְה' –
 45 הקדוש ברוך הוא נותן חכמה לאותם שהם כבר חכמים, ודעה לאותם
 46 שיש להם כבר בינה.
 47 שְׁמַע רַב תְּחִלְפָא פַּר מְעַרְבָא ו–בן ארץ ישראל שמועה זו, וְאָמַרְהָ
 48 קַמִּיָּה ו–לפני דְּרַבִּי אֶבְהוֹ. אָמַר לִיָּה רַבִּי אַבְהוֹ, אֵתוֹן מְהֵתָם
 49 מְתַנִּיתוֹ לָהּ – אתם ו–בני ארץ ישראל, לומדים ענין זה מהפסוק 'יהב'
 50 חכמתא לחכימין וכאמור, אבל אֵנִן מְהַבָּא מְתַנִּינֵן לָהּ – אנו ו–בני

בכר. הגמרא מבארת שיש להיטיב חלום שנפשו עגומה עליו מחמתו: **אמר רב הונא בר אמי אמר רבי פדת אמר רבי יוחנן, הרואה חלום, ונפשו עגומה עליו מחמתו, ילך ויפתרנו בפני שלישה אנשים.** שואלת הגמרא: **ויפתרנו** - וכי יש לו ללכת ולפתור את חלומנו בפני שלישה, אף שאפשר שיפתרוהו לרעה, **והאמר** (והלא אמר) **רב חסדא, חלמא דלא מפשר** - חלום שאינו פתור, הרי הוא כ**אנפנתא דלא מקריא** - כאגרת שלא נקראה, שאינו לא טוב ולא רע, ואם כן עדיף שלא יפתרוהו, וישאר חלום שאינו לא טוב ולא רע. משיבה הגמרא: **אלא אימא** - אמרו בדברי רבי יוחנן, **ויפתרנו** לחלום **בפני שלישה** אנשים שאוהבים אותו.

הגמרא מבארת כיצד יש להיטיב חלום. אומרת הגמרא: **ליתי תלתא ולימא להו** - יביא שלישה אנשים, ויאמר להם כך, **חלמא מנא חזאי** - חלום טוב ראיתי, **ולימרו ליה הנה** - ואותם שלישה אנשים יאמרו לו, **מנא הוא, ומנא ליהו** - טוב הוא החלום שראית, וקיומו לטוב יהיה, **רחמנא לשיייה למב** - הקדוש ברוך הוא יעשהו לטוב, **שבע וימניו לגורו עקב מן שמיא דליתו מנא** - שבע פעמים יגורו עליך מן השמים שיהיה חלום טוב, **ויהו מנא** - ואכן יהיה חלום טוב.

הגמרא ממשיכה לבאר את סדר הטבת החלום: **ולימרו** - ויסיפו ויאמרו, **שליש הפוכות** - שלשה פסוקים שמוזכר בהם לשון הפיכה מרעה לטובה, **ושלש פדויות** - ושלושה פסוקים שמוזכר בהם פדיון, **ושלש שלומות** - ושלושה פסוקים שמוזכר בהם שלום.

מבארת הגמרא: ואלו הן **שליש ההפוכות** שעליהם לומר, הפסוק הראשון שמוזכר בו לשון הפיכה הוא **הפכת מספדי למחול לי, פתחת שקי ותאורני שמחה** (תהלים ל"א), והפסוק השני שמוזכר בו לשון הפיכה, הוא **אז תשמח בתולה במחול, ובחרים וזקנים יחדו, והפכתי אכלם לששון וגו' ונחמתים, ושמתים מיגונם** (ירמיה לא י"א), והפסוק השלישי שמוזכר בו לשון הפיכה הוא **ולא אכה ה' אליהך לשמע אל פלעם, ויהפך וגו' ה' אליהך לה את הקלה לברכה, כי אהבך ה' אליהך** (דברים כ"ג).

מוסיפה הגמרא ומבארת: ואלו הן **שליש הפדויות** שעליהם לומר, הפסוק הראשון שמוזכר בו לשון פדיון הוא, **דכתיב** (תהלים נ"ה ט"ו) **פדה בשלום נפשי מקרב לי וגו' כי ברבים היו עמדי**. הפסוק השני שמוזכר בו לשון פדיון הוא **ופדוני ה' ישבון וגו' ובאו ציון ברגה, ושמת עולם על ראשם, ששון ושמחה ישגו ונסו יגון ואנחה** (ישעיה לה ט"ו). והפסוק השלישי שמוזכר בו לשון פדיון הוא **ויאמר העם אל שאול היונתן ימות, אשר עשה הישועה וגו' הגדולה הזאת בישראל, חלילה חי ה' אם יפל משערת ראש ארצה, כי עם אלהים עשה היום הזה, ויפדו העם את יונתן ולא מת** (שמואל א' י"ד מה).

מוסיפה הגמרא ומבארת: ואלו הן **שליש השלומות** שעליהם לומר, הפסוק הראשון שמוזכר בו לשון שלום הוא מה **דכתיב** (ישעיה נ"ג ט"ו) **בזאת נב שפתים, שלום שלום, לרחוק ולקרוב, אמר ה' ורפאתיו**. הפסוק השני שמוזכר בו לשון שלום הוא **ורוח לבשה את עמי וגו' ראש השלישים, לה דויד, ועמך בן ישי, שלום שלום לה ושלום לערף, כי ערף אליהך, ויכבדם דויד ויתנם בראשי הגדוד** (דברי הימים א' י"ב ט"ו). והפסוק השלישי שמוזכר בו לשון שלום הוא **ואמרתם בה לחי, ואתה שלום, וביתך שלום וגו', וכל אשר לה שלום** (שמואל א' כ"ה א).

הגמרא מביאה מעשה, בו עסקו אמוראים בענייני חלומות ועוד עניינים: **אמיר ומר זוטרא ורב אשי, הוו יתבי פתרי הדרי** - היו יושבים יחדיו, **אמרי, כל חד וחד מיני** - כל אחד מאיתנו **לימא מלתא דלא שמיע ליה לחכריה** - יאמר דבר שחבירו עדיין לא שמע אותו.

פתח חד מינייהו - פתח אחד מהם **ואמר, האי מאן דחזא חלמא** - מי שראה חלום, **ולא ידע מאי חזא** - ואינו יודע האם מה שראה בחלום הוא טוב או רע, **ליקום קמי פהני** - יעמוד לפני הכהנים **בעדינא דפרסי דיייהו** - בשעה שפורסים את ידיהם ומברכים ברכת כהנים, **ולימא הכי** - ויאמר כך, **רבוננו של עולם, אני שלך**,

והתיא שעתא - והלא באותה שעה שיוסף חלם חלום זה, **אמיה לא הות** - רחל אמו כבר לא היתה בחיים, ואינה יכולה עוד להשתחוות לו, ומכאן שאף על פי שמקצת החלום התקיים, כולו לא התקיים.

עד מתי יש להמתין שיתקיים החלום: **אמר רבי לוי, לעולם יצפה אדם לחלום טוב שיתקיים, וכמה ימתין, עד עשרים ושתים שנה, שעד זמן זה אפשר שיתקיים.** מבארת הגמרא, **מנלן** - מדיכין למדנו דבר זה, מחלומותיו של יוסף שנתקיימו רק לאחר עשרים ושתים שנה, כמו שמבואר **מדכתיב** (בראשית ל"א ב) **אלה תלדות יעקב, יוסף בן שבע עשרה שנה וגו', ובהמשך הפסוקים** (שם לו ה-ט) כתובים החלומות שחלם יוסף בעודו בן שבע עשרה שנה, **וכאשר נעשה משנה לפרעה מלך מצרים כתיב** (שם מא מו) **ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה וגו', ומן ששכרי עד תלתין** - ומתוכם שהיה בן שבע עשרה, כשחלם את החלומות, עד הזמן שהיה בן שלשים שנעשה משנה לפרעה, **כמה היו** - כמה שנים עברו, **תלת פרי** - שלש עשרה, וכשנוסף להם **שבע השבע** - שבע שנות השבע, **ותרתי דכפנא** - ושתים שנות הרעב שהיו עד שבאו יעקב ובניו למצרים והשתחוו לו, **הא עשרין ותרתי** - הרי עשרים ושתים שנה מהזמן שיוסף חלם את החלומות עד הזמן שהתקיימו.

הגמרא מבארת למי מראים חלום טוב, ולמי מראים חלום רע: **אמר רב הונא, לאדם טוב, אין מראין לו חלום טוב, אלא מראים לו חלום רע, כדי שידאג, ומתוך כך לא ידאג, וכדי שעצבונו יכפר לו על עוונותיו.** וכן, **לאדם רע אין מראין לו חלום רע, אלא חלום טוב, כדי לשמחו, ושמחה זו תחשב לו כשכר על המצוות שעשה.**

הגמרא מביאה ראייה לדברי רב הונא: **תניא נמי הכי** - שנינו בבביתא כמו שאמר רב הונא, **כל שנותניו של דוד לא ראה חלום טוב, ומכאן שלאדם טוב אין מראים חלום טוב, וכל שנותניו של אחיתופל לא ראה חלום רע, ומכאן שלאדם רע אין מראים חלום רע.**

הגמרא מקשה על דברי רב הונא שלאדם טוב אין מראים חלום טוב, ומשמה שחלום רע כן מראים לו: **והכתיב** - והרי כתוב (תהלים צ"א) על מי שחוסה תחת כנפי השכינה, **ולא תאנה אליך רעה** - לא תודמן אליך רעה, **ואמר רב חסדא אמר רב רמיה בר אבא, כוונת הפסוק היא שלא יבטלוך לא חלומות רעים, ולא תרהורים רעים, ומה שנאמר בהמשך הפסוק** (שם) **ונגע לא יקרב באהליך, דהיינו אשתך, היינו שלא תמצא אשתך כשהיא ספק נדה בשעה שאתה בא מן הדרך, הרי שלאדם טוב אין מראים חלום רע.**

הגמרא חוזרת בה ממה שסברה שמדברי רב הונא שלאדם טוב אין מראים חלום טוב יש לדקדק שמראים לו עצמו חלום רע: **אלא, כוונת רב הונא שלאדם טוב אין מראים חלום טוב אינה שחלום רע מראים לו עצמו, אלא כוונתו, שחלום טוב, אין מראים לו, וגם לא לאחרים עליו, מה שאין כן חלום רע, איהו לא הוי ליה** - הוא עצמו אכן אינו רואה, וכמו שנלמד מהפסוק **לא תאונה וגו', אבל אחרוני חזו ליה** - אחרים רואים עליו חלום רע, ומספרים לו, ומתוך כך הוא דואג ועצב (ואבל אינו נבהל).

נמצא עתה, שאדם טוב אינו רואה חלומות כלל, לא חלום טוב כדברי רב הונא, ולא חלום רע כמבואר בפסוק **לא תאונה**. מקשה הגמרא: **וכי לא חזא איהו מעליותא הוא** - וכי מעלה יש בכך שאינו רואה חלומות כלל, **והאמר** (והלא אמר) **רבי זעירא, כל הלין שבקה ימים בלא שיראה חלום, נקרא רע, שנאמר** (משלי ט"ב א) **ישבע לזין כל יפקד רע, אל תקרא** (ו-תקרא) את הפסוק כפי שכתוב בו **ישבע, אל תקרא** את הפסוק כאילו כתוב בו **ישבע, שאם ילן אדם שבעה ימים, ולא יפקד מן השמים בשום חלום, הרי זה סימן שהוא רע, ושונאים אותו, ולכן אין מראים לו דבר, ואם כן כיצד אפשר לומר שלאדם טוב אין מראים חלומות כלל, הרי מי שאינו רואה חלומות כלל נקרא רע.**

מתרצת הגמרא: **אלא הכי קאמר** - זו כוונת רב הונא, **דחזא ולא ידע מאי חזא** - לאדם טוב מראים חלום טוב בשנתו, כדי שלא ילון בלא חלום, אבל הוא נשכח ממנו קודם שיקיץ משנתו, כדי שלא ישמח

בחקלת אויבו, גורמת להסרת חרון האף מאויבו.
 הגמרא מבארת את מנהגו של שמואל כאשר היה רואה חלום טוב
 או רע, ומתוך כך מבארת מתי החלומות שוא ידברו: **שְׂמוּאֵל כִּי הָיָה**
הוּא חֲלֹמָא בִּישָׁא – כאשר שמואל ראה חלום רע, שרצה שלא
 יתקיים, **אָמַר** את הפסוק (זכריה יב) **חֲלֹמוֹת הַשָּׁוֵא יִדְבְּרוּ**, וכוונתו
 היתה שהחלומות שקר ידברו, ולא יתקיימו דבריהם. **וְכִי הָיָה חֲוֵי**
חֲלֹמָא טָבָא – וכאשר ראה חלום טוב, שרצה שיתקיים, **אָמַר וְכִי**
חֲלֹמוֹת הַשָּׁוֵא יִדְבְּרוּ, כלשון תמיהה, וכי החלומות שקר ידברו,
 ודאי שאינו כן, אלא אמת ידברו, ויתקיימו דבריהם.
 מקשה הגמרא: מדוע אמר שמואל שדברי החלומות הם דברי שוא,
וְהִתְנַיֵב (במדבר יב ו) **וַיֹּאמֶר שָׁמְעוּ נָא דְבָרַי**, אם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם ה',
בְּמִרְאֵה אֱלֹוֵי אֲתוֹדֵעַ בְּחֹלֹם אֲדַבֵּר בּוֹ, הרי שהקדוש ברוך הוא
 מדבר בחלום עם נביאיו, ודברי החלום הם דברי אמת.
 הגמרא מביאה שרבא הקשה כן על הפסוקים עצמם: **רַבָּא רַמִּי**
וְהִתְנַיֵב (הקשה), **כְּתִיב בְּחֹלֹם אֲדַבֵּר בּוֹ**, הרי שהקדוש ברוך הוא מדבר
 בחלום עם נביאיו, ודברי החלום הם דברי אמת, וּמֵאִי־דָבָר **כְּתִיב**
חֲלֹמוֹת הַשָּׁוֵא יִדְבְּרוּ, ומבואר שדברי החלומות הם דברי שוא.
 מתרצת הגמרא: **לֹא קָשְׁיָא**, כֵּאֲפֵן **עַל יְדֵי מְלֶאכֶּךָ** – בפסוק 'בחלום
 אדבר בו', מדובר שהחלום נאמר לאדם על ידי מלאך, ומלאך אינו
 משקר, ובאופן זה דברי החלום הם דברי אמת, וְכֵאֲפֵן **עַל יְדֵי שֵׁד** –
 ובפסוק 'חלומות השוא ידברו' מדובר שהחלום נאמר לאדם על ידי
 שד, והשדים אינם מדברים אמת, ובאופן זה דברי החלום הם דברי
 שוא, ומיושבת הסתירה בין הפסוקים. ועל אופן זה אמר שמואל
 'חלומות השוא ידברו', כאשר ראה חלום רע.
 שמועה נוספת, בה מתבאר שהאופן שבו החלום יתקיים תלוי בפתרון
 שיתפרוהו: **אָמַר רַבִּי כִּיּוֹנָא בַר זְבִדָּא אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר רַבִּי**
פְּנִידָא אָמַר רַבִּי נְחוּם אָמַר רַבִּי בִירִים מִשּׁוּם זְקָן אָחֵי, וּמִנּוּ וְיִמְיָהוּ
 זקן זה) **רַבִּי בְּנָאָה**, עֲשָׂרִים וָאַרְבַּעַה פּוֹתְרֵי חֲלוֹמוֹת הֵיוּ בִירוּשָׁלַיִם,
פַּעַם אַחַת חֲלֹמְתֵי חֹלֹם, וְהִלְכְתֵי אֶצֶל בּוֹלָם – אצל כל פותר
 החלומות שהיו בירושלים, שיתפרוהו, וְזָמָּה (וְהִפְתְּרוּן) שִׁפְתֵר לִי
 פוֹתֵר חֲלוֹמוֹת זֶה, לֹא הִיָּה כְּפִתְרוֹן שִׁפְתֵר לִי פוֹתֵר חֲלוֹמוֹת זֶה,
 וְבוֹלָם – וכל הפתרונות שפתרו לי, נִתְקַיְּמוּ בִי, לְקַיּוּם מַה שֶׁנֶּאֱמַר
כָּל חֲלֹמוֹת הוֹלְכִים אַחֵר הִפְּהוּ – קיום החלומות הוא כפי
 שנפתרו בפיו של הפותר.
 שואלת הגמרא: אֲמַזְו (וכי) **כָּל חֲלֹמוֹת הוֹלְכִים אַחֵר הִפְּהוּ קָרָא**
 (פסוק) הוּא, ומדוע אמר רבי בנאה שכך 'נאמר'.
 משיבה הגמרא: אֵין – אכן, דבר זה שכל החלומות הולכים אחר הפה
 נלמד מפסוק, וּבְדַבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִנּוּן שֶׁכָּל
 חֲלֹמוֹת הוֹלְכִין אַחֵר הִפְּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מא יג) בדברי שר
 המשקים לפרעה אודות הפתרון שיוסף פתר את חלמו ואת חלום שר
 האופים, וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ בֵּן הָיָה, כלומר, שהפתרון שיוסף
 פתר את החלומות, הביא לכך שיתקיימו כאשר פתר.
אָמַר רַבָּא, וְהוּא – מתי אמרו שהחלומות הולכים אחר הפה, דְּוּקָא
 אִם מְפָשֵׁר לִיָּה מַעֲיֵן הַלְמִיָּה – שהפתרון הוא כפי החלום וקרוב
 לעניינו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם מא יב) **אִישׁ בְּחֹלְמוֹ פִּתְרוֹ**, כלומר, שהפתרון
 היה כפי החלום וקרוב לעניינו.
 הגמרא מבארת פסוק נוסף שנאמר באותו ענין: כתוב בפסוק (שם מ טו)
וַיִּרְא שֵׁר הָאֹפִים כִּי טוֹב פִּתְרוֹ, ופירוש הפסוק הוא ששר האופים
 ראה שהפתרון שפתר יוסף את חלומו של שר המשקים הוא פתרון
 נכון. שואלת הגמרא: מִנָּא יָדַע – מנין ידע שר האופים שהפתרון
 שיוסף פתר הוא פתרון נכון. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר**, מִלְּמַד
שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם הִרְאוּהוּ את חלומו ואת פתרו חלומו של
חִבְרִי, ולכן כיון ששר האופים ראה שהפתרון שפתר יוסף את חלומו
 של שר המשקים, היה כפתרון שראה בחלומו, ידע שטוב פתר.
 מלבד החלומות, ישנו אופן נוסף בו מגלים לאדם דברים: **אָמַר רַבִּי**
יִחְנֵן הַשְּׂכִימִים – עמד ממיטתו, וְנִפְלַל לֹא פְּסוּק לְתוֹךְ פְּיוֹ, הָרִי זֶה
 נְבוּאָה קְטַנָּה, כלומר, לפחות מקצת ממנו יתקיים.

וְחֲלוֹמוֹתַי שְׁלָךְ, חֲלוֹם חֲלֹמְתִי וְאִינִי יוֹדַע מַה הוּא, ומבקש אני,
 שְׁבִין חֲלוֹמוֹת שֶׁחֲלֹמְתִי אֲנִי לְעַצְמִי – על עצמי, וְבִין חֲלוֹמוֹת
 שֶׁחֲלֹמֵי לִי – עליו חִבְרִי, וְבִין חֲלוֹמוֹת שֶׁחֲלֹמְתִי עַל אַחֵרִים, אִם
 טוֹבִים הֵם חֲלוֹמוֹתַי, חֲקֹם וְאִמְצֵם שִׁיתְקִימוּ בְּחֲלוֹמוֹתַי שֶׁל יוֹסֵף
 שהיו טובים ונתקיימו, וְאִם הֵם צָרִיכִים רְפוּאָה, רְפֹאֵם כְּמִי מִרְּהָ
 שנתרפאו על ידי מוֹשֶׁה רַבִּינוּ, וְכִמְרָם שנתרפאו מְצַרְעָתָהּ,
 וְכִחְזָקָהּ שנתרפאו מחֲלוֹ, וְכִמִּי יִרְחֹו שנתרפאו עַל יְדֵי אֱלֹוֵשֶׁע,
 וְכִשֶׁם שֶׁהִפְתָּת אֵת קָלְלַת בְּלָעִם הַרְשָׁע לְבָרְכָהּ, בֵּן הַפּוֹדֵת אֵת כָּל
 חֲלוֹמוֹתַי עָלַי לְמוֹכְהָ. וּמִסִּימָן בְּהַדְרָה כְּהֵנִי – ויראה לסיים לומר
 בקשה זו יחד עם הכהנים, כלומר, כאשר הכהנים מסיימים לברך את
 העם בברכת כהנים, כדי דַּעֲנִי צְבוּרָא – שיענה הציבור אִמֵּן גם אחר
 בקשתו.
 מוסיפה הגמרא: וְאִי לֹא – ואם לא סיים לומר בקשה זו יחד עם
 הכהנים, אלא סיים לאומרה קודם שסיימו הכהנים את ברכתם,
לִימָא הָבִי – בזמן שנותר, יוסיף ויאמר כך, אֲדִיר בְּמִרוֹם, שׁוֹכֵן
 בְּגִבּוֹרָה, אֲתָה שְׁלוֹם וְשִׁמְךָ שְׁלוֹם, וְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתִּשְׂמַח עֲלֵינוּ
 שְׁלוֹם, ויראה לסיים יחד עם הכהנים, כדי שהציבור יענה אִמֵּן גם על
 בקשתו.
 הגמרא ממשיכה להביא מדברי האמוראים שישבו יחדיו: פִּתַּח אֲרִיךְ
 – פתח אמורא אחר (והשוני וְאָמַר, הֵא מֵאֵן דַּעֲיִיל לְמִתָּא – מי
 שנכנס לעיר, וְדָחִיל מַעֲיִנָא בִישָׁא – ומפחד מעינם הרעה של אנשי
 העיר, לְקַזֵּץ וְקָפָא דִידָא דִימְנִיָּה – יקח את האגודל של ידו
 הימנית, ויאחזנו בִידָא דִשְׂמַאלִיָּה – בידו השמאלית, וְקָפָא דִידָא
 דִשְׂמַאלִיָּה – ואת האגודל של ידו השמאלית יקח ויאחזנו בִידָא
 דִימְנִיָּה – בידו הימנית, וְלִימָא הָבִי – ויאמר כך, אֲנָא פְּלוּנִי בַר
 פְּלוּנִי, מוֹרְעָא דִיוֹסָף קִאֲתִינָא – מורעו של יוסף אני בא, דְּלֹא שְׁלִטָא
 בִּיָּה עֵינָא בִישָׁא – שאין עין הרע שולטת בו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט
 כג) על יוסף, לֵבֵן פָּרַת יוֹסֵף, בֵּן פָּרַת עָלִי עֵינֵי וְגו', בְּנוֹת פְּעֻדָה עָלַי
 'שור' – בן שחינו נטוי על העין הרואה אותו, אֵל תִּקְרֵי (וְתִקְרֵא) אֵת
 הפסוק כפי שכתוב בו 'עָלִי עֵינֵי', אֵלָּא קֵרָא אֵת הַפְּסוּק כְּאִילוֹ כְּתוּב
 בו 'עָלִי עֵינֵי', כלומר שהם שליטים על העין ומסולקים ממנה, שאין
 העין שולטת בהם.
 רַבִּי יוֹסֵף בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר מְהֵבָא – מכאן יש ללמוד שאין עין הרע
 שולטת בזרעו של יוסף, שיעקב בברכתו למנשה ואפרים בני יוסף
 אמר (שם מח טו) הַמְלֶאכֶךָ הַגָּאֵל אֶתִי מִכָּל רַע יִבְרַךְ אֶת הַנְּעָרִים, וְקָרָא
 בָּהֶם שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבֹתֵי אֲבָרְהָם וְיִצְחָק, וְיִרְדּוּ לְרֵב בְּקִרְבֵּי הָאָרֶץ, ומכך
 שנקט לשון 'וירדו' וגו', מבואר שזרעו של יוסף נמשלו לדגים, וְזָמָּה
 דְּגִים שְׂכִימִים, הַמִּים שֶׁל הַיָּם מְכַסִּים עֲלֵיהֶם, וְלִכֵּן אִין עֵינֵי רַעָה
 שׁוֹלְטַת בָּהֶם, אִף וְרַעֵי שֶׁל יוֹסֵף אִין עֵינֵי רַעָה שׁוֹלְטַת בָּהֶם.
 הגמרא ממשיכה לבאר את תקנתו של הנכנס לעיר: וְאִי דָחִיל מַעֲיִנָא
בִישָׁא, דִּילָיָה – ואם חושש הוא מעין הרע של עצמו, שיוק בה
 אחרים, יִלְהוּי אֲמַרְפָּא דְּנְחִירֵיהּ דִשְׂמַאלִיָּה – יביט על הדופן
 השמאלי של חוטמו.
 הגמרא ממשיכה להביא מדברי האמוראים שישבו יחדיו: פִּתַּח אֲרִיךְ
 – פתח אמורא אחר (והשלישין וְאָמַר, הֵא מֵאֵן דַּחֲלִישׁ – מי שחלה,
 יוֹמָא קָמָא לֹא לְגַלִּי – ביום הראשון לחוליו לא יגלה לאחרים
 שחלה, כִּי הִיבִי דְלֹא לְתַרְעֵ מוֹלִיָּה – כדי שלא יורע מלו, אבל
 מִכָּאֵן וְאִילֵךְ לְגַלִּי – אם חוליו ממשיך, יגלה שחלה, כִּי הֵא דְרַבָּא –
 כמו שמצינו ברבא, דְּכִי הָיָה חֲלִישׁ – כאשר היה חולה, יוֹמָא קָמָא
 לֹא מְגַלִּי – ביום הראשון לחוליו לא יגלה שחלה, אבל אם חוליו
 המשך מִכָּאֵן וְאִילֵךְ, אָמַר לִיָּה לְשִׁמְעֵיָה – היה אומר למשמשו, פּוֹק
 אֲבָרַי, רַבָּא חֲלִישׁ – צא והכרו שרבא חלה, ויתפרסם הדבר שחוליתי,
 וּמֵאֵן דְּרַחִים לִי, לְכַעֵי עָלַי רַחֲמֵי – ומי שאוהב אותי, יתפלל ויבקש
 עלי רחמים, וּמֵאֵן דְּסָנִי לִי, לְחַדִּי לִי – ומי ששונא אותי, ישמח על
 כך שחליתי, ועל ידי זה ישוב חרון האף מעלי, וְדַבֵּר זֶה נִלְמַד
 מְדָבְרֵיב (משלי כד יז) **כְּנִפּוֹל אוֹיְבֶךָ אֵל תִּשְׂמַח**, וְכִבְשָׁלוּ אֵל יִגַּל
 לְבָבֶךָ, שֶׁן יִרְאֶה ה' וְרַע בְּעֵינָיו, וְהִשִּׁיב מַעֲלֵיו אִפּוֹ, הִרִי שֶׁהִשְׁמַחָה

1 שלשה חלומות הם, שודאי מתקיימים: וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן יֵשׁ שְׁלֹשָׁה
 2 חֲלוֹמוֹת שְׂמֵתֵי יָמִין, ואלו הם, חֵלֹם שֶׁל שְׁחָרִית – חלום שאדם
 3 חולם במשמרה האחרונה של הלילה, סמוך לעלות השחר, וְחֵלֹם
 4 שֶׁחֵלֵם לוֹ [–עליון] חֲבִירוֹ, וְחֵלֹם שֶׁנִּפְתָּר פְּתוּךְ חֵלֹם – שהראו לו
 5 גם את פתרונו בחלום. וַיֵּשׁ מִי שֶׁאָמַר, שֶׁאֵף חֵלֹם שֶׁנִּשְׁנָה שְׁתֵּי
 6 פעמים, ודאי שמתקיים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מא לב) בפתרון שפתר יוסף
 7 לפרעה את חלומו, וְעַל הַשָּׁנוֹת הַחֵלֹם וְגו' אֶל פְּרַעְהַ פְּעָמִים, כִּי
 8 נִכּוֹן הַדָּבָר מֵעַם הָאֱלֹהִים, וּמִמֶּהָר הָאֱלֹהִים לַעֲשׂוֹתוֹ.
 9 ההרהורים שהאדם מהרהר ביום, מראים לו מהם בחלום: אָמַר רַבִּי
 10 שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, אֵין מַרְאִין לוֹ לְאָדָם בַּחֲלוֹמוֹ,
 11 אֲלָא מִהֲרֵהוּרֵי לְבוֹ – ממה שהרהר ביום, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ב כט) בְּדַבְרֵי
 12 דְּנִיָּאל לְנַבּוּכַדְנֶצַּר אֹדוֹת הַחֵלֹם שַׁחֲלָם, 'אַנְתָּ מְלָכָא רַעִיּוֹנָךְ עַל

13 מִשְׁכַּבְךָ סְלִיקוּ' – אתה המלך, ההרהורים שהרהרת ביום, עלו על
 14 משכבך, ובאו לך בחלום. הרי שהחלומות שמראים לאדם, הם ממה
 15 שהרהר ביום. מקור נוסף: וְאִיפְעִית אֵימָא מִהֲכָא – ואם תרצה תאמר
 16 שיש ללמוד ענין זה מכאן, שנאמר (שם ב ל) בהמשך דברי דניאל
 17 לנבוכדנצר, 'וְרַעִיּוֹנֵי לְבָבְךָ תִּנְדָּע' – ההרהורים שהינך מהרהר בהם
 18 ביום, הודיעוך אותם בחלום.
 19 מביאה הגמרא ראייה לדברי רבי יונתן: אָמַר רַבָּא, תִּדְעַ שְׂכָן הוּא,
 20 שאין מראים לאדם אלא מהרהורי לבו, דִּלְא מַחְוֵי לִיה לְאִינֵשׁ –
 21 שהרי אין מראים לאדם בחלומו, לֹא דְקָלָא דִּדְהָכָא – דקל שעשוי
 22 זהב, וְלֹא פִילָא דְעֵייל – פיל שהוא חיה גדולה שנכנס בְּקוֹפָא
 23 דְּמַחְטָא – בנקב המחט, ובהכרח שלפי שלא הורגל לראות דברים
 24 אלו, ולא הרהר בהם מעולם, אין מראים לו אותם בחלומו.